

Zaporogi kozákok bevándorlása Délmagyarországra, 1785-ben

II. József korának egy már feledésbe ment epizódját eleve-nítjük fel, a zaporogi harcias kozák törzs egy töredékének Ma-gyarországba való bevándorlását ismertetvén.¹

A zaporogi kozákok már a XIV. században feltűntek mint vakmerő, harcra termett néptörzs, amely a Dnjepertől délre „a vízeséseken innen (Za porogi)“ lakott. A törzset egészen saját-ságos szervezete különösen alkalmassá tette a hadi szolgálatra. Fő-clemük a verekedés, a kalózkodás volt vízen és szárazon. Az idők folyamán hol a lengyelek, hol az oroszok oldalán harcoltak a tör-ökök, tatárok ellen, vagy megfordítva. Főfészkük a XVII. és XVIII. században egy megerősített táborhely, (sitsch) víziváros-szerűen feküdt a Dnjeper egyik szigetén. A zaporogi törzs két részből állott. Egy külön harcos törzsrük, szerzetesi fogadalomhoz hasonló szabályok szerint, aszkéta életet élt, nőtlenséget fogadott. Ezek voltak a tulajdonképeni harcosok. A törzs másik — csalá-dos — része, a harcos törzstől elkülönítve élt s annak adót fize-tett. Az orosz cárok mindig jobban és jobban megnyirbálták ki-váltságos jogaikat, végül pedig — 1775-ben — táborukat végleg feldúlták. A zaporogiak török földre menekültek s ott a Duna deltájában és Oláhország török uralom alatt levő részeiben fész-kelték be magukat. Mivel azonban oroszoknak vallották magukat és elszigetelt, külön állami életet éltek, a törökökkel nem nagyon férték össze.

Ebben az időben, 1785 áprilisában, Jassyban tartózkodott az osztrák hadseregnek egy, Baeddeus nevű kapitánya, akinek megbízatása a török földön tartózkodó osztrák szökött katonák felkutatása és török alattvalókkal való kicserélése volt. Ennél a századosnál jelentkezett először 1785 április 1-én, a kozákok két megbízottja s felajánlotta a zaporogi törzs szolgálatát József császárnak.

Baeddeus erről az ajánlatról április 6-án jelentést tett báró Enzenberg altábornagynak, Bukovina katonai kormányzójának. Jelentése így hangzik: A zaporogi kozákok most török földön, a Duna mindkét partján laknak. Azért költöztek ki orosz hazájuk-ból, mert az orosz hatóságok falvakba akarták őket összevonni és arra kényszeríteni, hogy megházasodjanak. A megbízottak kér-dést intéztek hozzá, hogy nem volna-e lehetséges császári- királyi hadiszolgálatba lépniök. Létszámuk 7—8000 ember, akik részben lóháton, részben gyalog szolgálának, főképen azonban a vízi

¹ *Hadtörténelmi Levéltár* I. 2. osztályának 1785—16—596. sz. alatt őrzött eredeti iratanyag alapján.

szolgálathoz értenek legjobban. Körülbelül 2000 kozák maga szerelné fel magát lóval és fegyverrel, a többi részére felszerelést kérnek. Alávetik magukat az osztrák hadsereg szabálya szerinti fegyelemnek, azzal a megszorítással, hogy ne kényszerítsék őket a lándzsaforgatáson kívül más „németrendszerű“ fegyvergyakorlatra. Engedjék meg nekik, hogy saját nemzeti, kozák egyenruhájukat viseljék, főleg pedig ne kényszerítsék őket a nősülésre. Hogy katonai erényeiket továbbra is megőrizhessék, valamennyien nőtlenségi fogadalmat tettek és nem túrnak meg maguk között házasebert. Hadjáratok alatt ugyanazt az ellátást kérik, mint a cs. kir. csapatok. Békeidőben annyi földet kérnek a török határ közelében, hogy abból megélhessenek. •Ennek fejében azonban kötelezik magukat a határvidéki kordon-szolgálat ellátására. Valamennyien óhitű görög-keletiek s pópáikat magukkal hozzák.

Ila a legfőbb haditanács beleegyezik felvételükbe, akkor Bukovinán keresztül kisebb csoportokban fognak Magyarországra észrevétlenül bevándorolni, abba a városba, amelyet gyülekezőhelyül jelölnek ki részükre. Ismételten kijelentették, hogy készek az ellenséggel szemben a legnehezebb és a legveszélyesebb feladatok teljesítésére is. Jelenleg török földön kénytelenek még élni, s a törököknek úgynevezett „harács“-ot (sic!) fizetni.

Baeddeus kapitány, óvatos ember lévén, nem tett kötelező ígéretet, sőt látszólag kételkedett a kozák kiküldötték adataiban, ezért azt mondta nekik, hogy kérdést fog intézni feljebbvalóihoz. Erre a zaporogiak kijelentették, hogy néhány hét múlva újból eljönnek választásért s magukkal hozzák törzsfőnöküket is, aki majd személyesen is elmondja, hogy ők a német császár Ófelsége szolgálatába akarnak lépni. Baeddeus még hozzáfűzi jelentéséhez azt, hogy hallott már erről a harcias törzsről, amelynek sorából a legvakmerőbb kalózok kerülnek ki, azért azt hiszi, hogy egy ilyen harcra termelt, bátor szabadesapatot — amelyhez Ófelsége most olcsón hozzájuthatna — igen jól lehetne használni. Egyúttal azt javasolta, hogy gyülekezőhelyül Sucawát jelöljék ki.

Enzenberg altábornagy a jelentést azonnal továbbította Bécsbe s egyúttal utasította Baeddeust, hogy ezt az ügyet titokban tartsa; a kozákokkal továbbra is barátságosan bánják s főleg pedig állapítsa meg azt, hogy megbízottaik jogosultak-e egész törzsiük nevében tárgyalni.

Az udvari haditanács elnöke, Hadik András gróf, április hó 27-én azt válaszolta Enzenbergnek, hogy Ófelsége elfogadja a kozákok ajánlatát. Az a szándéka, hogy a Bácskában és a Bánátban, a Tisza két partján fogja letelepíteni őket, az újonnan oda-irányított német telepések és a csajkások² szomszédságában, főleg azért, mert ezen a tájon van a legtöbb legelő lovaik részére és mert a csajkásokkal egyetemben, vízi szolgálatra lehetne őket felhasználni. Baeddeus kapitányt tehát utasítsa, hogy a kozákokat erről értesítse és figyelmeztesse őket, hogy lehetőleg észrevétlenül, kis csoportokban lépjk át a határt. A határon való átlépésük után azonnal megkapják zsoldjukat és élmezésüket, később pedig kozák nemzeti egyenruhához hasonló ruhát és felszerelést is fognak kapni. A gyülekező helyre való beérkezésük után, cso-

² A csajkászászlóalj (Tschajkistenbataillon) kerülete.

portokba osztva, osztrák feljebbvalók parancsa alá kerülnek. Ófelsége egyébként többi kívánságait is teljesíteni akarja és tiszteletben tartja nőtlenségi fogadalmukat is.

A zaporogi kiküldöttek április végén újból jelentkeztek Baeddeusnál, de végleges döntést csak május 25-e után kaptak, mert Enzenberg, néhány részletkérdés miatt, újból kérdezősködött az udvari haditanácsnál. Ez a döntés a következő utasításokat tartalmazta:

Bár a kozákok között van olyan, aki állítólag 1000 embernek parancsol és magukválasztotta tisztjeik és altisztjeik is vannak, a legfőbb haditanács ezeket a rendfokozatokat nem hajlandó elfogadni. Úgy intézkedett, hogy a kozákok között, zsold dolgában, csak kétféle különbséget tesznek. A közemberek és állítólagos altisztek, egyformán kapják a hadsereg lovasságánál szokásos közemberi zsoldot, az állítólagos főtisztek — bármi volt is állítólagos rendfokozatuk — napi 50 krajcárt kapnak. Ha valóban lenne velük egy ezredesi méltóságot viselő felsőbb parancsnok, az napi 1 forintot kaphat. Semmi szín alatt se szabad azonban a kozákoknak saját kényük-kedvük szerint bekalandozni Magyarországot, hanem ha a határon jelentkeznek, a legközelebbi helyőrségből odarendelt katonai kíséret veszi át és azután is állandó katonai kíséret vezeti őket tovább. Menetközben szükségtelen kicipített, vagy járt utakhoz ragaszkodni, mivel a kozákok ilveneket saját hazájukban amúgy sem ismernek. Toronyiránt — de természetesen — a legrövidebb úton kell őket egyik helységről a másikba vezetni. A határon vámot szedni tőlük tilos, de az egészségügyi határvédő rendszabályokat rájuk is alkalmazni kell. Betegeiket a legközelebbi katonai kórházba szállíthatják. Nagyon ügyeljenek arra, hogy a Havasföldön és Moldván keresztül való menetük észrevétlen történjék, nehogy összeütközésbe kerüljenek az ottani bojárokkal és a moldvai fejedelemmel; mert előfordulhatna az, hogy az oláhok fegyveresen akadályoznák meg Magyarországra való bevonulásukat, aminek kellemetlen következményei lehetnének. Ezért a kozákokkal lehetőleg keveset kell tárgyalni. Minden megállapodás csak szóval történjék, s jövődő sorsukat csak akkor tudják meg, ha már Bukovinán áthaladva, magyar területre értek. Ha a kozákok az oláhokkal mégis összeverekednének, akkor a határon fegyveres erővel kell útjukat állani és mint zavargó elemeket — „Tumultuanten“ — visszakergetni. Akkor majd észbe kapnak és szétszóródva észrevétlenül jönnek át Magyarországra, mert Ófelsége hadiszolgálatába csak azokat veszik fel, akik feltűnés nélkül léphetik át a határt.³

Ha a kozákok átlépik a határt, akkor azonnal értesíteni kell báró Geneyne tábornok, pancsovai dandárparancsnokot, hogy egy politikai biztossal együtt állapítsa meg azokat a legelőket, amelyek a kozákok letelepítésére alkalmasak és jelölje ki azokat a helyeket, ahol sátraikat, kunyhóikat felüthessék.

Mihelyt a kozákok a gyülekezőhelyre érkeznek, átveszik őket új feljebbvalók és kis csoportokban települő helyükre vezetik. Itt éppen úgy kell kezelni őket, mint a többi már évek óta ott lakó idegen telepeseket. Ezeket a helyeket községek közelében

³ *Kriegs-Archiv Wien: Hofkriegsrat, 1785—5—18.*

kell kijelölni és számukra megfelelő helyen külön tábori pékműhelyt kell berendezni.

A kozákok náddal szokták kunyhóikat fedni. Ennek biztosításáról gondoskodni kell. A Bánátba irányítandó csoportokat, a legrövidebb úton Arad- és Krassó megye felé, a Bácskába irányítandókat pedig Szolnok- és Biharmegyén keresztül kell útba indítani.

József császár a kozákok harcratermettségének kihasználásánál többre tartotta telepítésre való látszólagos alkalmasságukat. Egyelőre nem volt szándéka ezt az állítólag több ezer főből álló vakmerő és harcedzett, lovon és vízen egyaránt használható csapatot egy tömegben, mint szabadcsapatot alkalmazni. Inkább telepítő tervezetének keretei közé szerette volna őket bevonni s ott elhelyezni, ahol a csajkások megerősítésére, határőrvidéki szolgálatra szétszórtnan felhasználhatja.

Erre vall az udvari haditanácsnak az az utasítása, amelyet Hadik gróf június 10-én küldött a magyar helytartótanács elnökének, Niczky Kristóf grófnak és báró Bruckenthal Sámuel erdélyi kormányzóknak. Felszólítja őket, hogy egy kormánybiztost (Landeskommissär) küldjenek Geneyne tábornokhoz, a kozákok települőhelyének meghatározására. A térszín kiválasztásánál két dologra kell ügyelni. Ha csak arról van szó, hogy a kozákok rövid ideig fognak a kijelölt helyen táborozni, akkor a legfontosabb a legelő kijelölése. Ha azonban arról van szó, hogy a kozákok végleg letelepedjenek, akkor mezőgazdaságra alkalmas területet kell kijelölni nekik, de csak a legkisebb mértékben, vagyis fejenként a német telepeseknek kiosztott telep ¹/₁₀ részét, mivel nőtlen emberek, s csak önmagukról kell gondoskodniok.

A letelepedéshez, valamint a mezőgazdaság megkezdéséhez szükséges felszerelés költségeit a katonai és politikai hatóságok állapítsák meg és jelentsék Bécsbe. Ha a kozákok, átvonulás közben, idegen legelőn lennének kénytelenek legeltetni lovaikat, akkor a legelőtulajdonost megfelelően kell kártalanítani. A letelepedés lehetőleg csendben, minden feltűnés nélkül történjék, különösen a török határ felé eső területen.

II. József nagy súlyt vetett arra, hogy a már letelepedett német telepesek háborítatlanul éljenek. Azért a kozákokat olyan helyeken kellett elhelyezni, amelyek távolabb estek a német telepesektől, nehogy ezek a kozákoktól „megijedjenek.”

A kozákok — mint hallottuk — kikötötték, hogy rendes felszerelést és egyenruhát kapjanak. Hadik gróf tehát utasította július 9-én az óbudai ruharaktárt a megfelelő ruhaszállítmánynak Temesvárra hajón való leszállítására. Már július 22-én elindult ez a szállítmány a következő tartalommal: 2000 darab magyar ing, 1000 darab huszár- és 1000 darab gyalogos gatya, 500 pár csizma, 500 darab huszár köpeny, 500 darab gyalogos köpeny (Roquelor, durva pokróc-szerű csuklyás köpeny) és 500 pár magyar bakancs. Ezenfelül még a stockeraui legfőbb ruházati bizottság (Monturs-hauptkommission) is parancsot kapott, hogy a szállítmány kiegészítésére az alábbi cikkeket szerezzze be és küldje le Temesvárra: 500 zsinóros lengyel kucsmát, toll forgóval, 500 sötétbarna bő — lengyel szabású — posztónadrágot, 500 sötétzöld kabátot, 500 alá-

nus kardszíjat, 500 régi módi, de használható huszár pallost és 500 lovassági tölténytáskát. A budai főhadparancsnokság ehhez a szállítmányhoz csomagolt még 500 pár pisztolyt és 500 ulánus lándzsát is. Egyéb felszerelési tárgyakat egyelőre nem kellett lekiüldeni, mert a legfőbb haditanács még nem határozott végleg afelől, hogy ezeket az embereket lovas, gyalogos, vagy vízi szolgálatra fogja-e majd alkalmazni.

Junius havában jelentek meg az első kozákok Bukovina határán. Megjelenésük nagy csalódást okozott, mert rendesen felszerelt, katonás külsejű harcosok helyett, lerongyolt, fegyvertelen, gyalogos emberek jelentkeztek Czernowitzban, Pawel nevű altisztük vezetésével.

A kozákok érkezésének első hírére, az udvari haditanács Zentát jelölte ki gyülekezőhelyül és utasította a bukovinai és erdélyi parancsnokságokat, hogy a Kárpátok hágóin át jövő, vagy a Dunán csónakkal felfelé vonuló kozákokat ide irányítsák. A Zentán létesítendő táborat most már gondosan előkészítették. Kijelölték a kozákok szállásaira szolgáló földkunyhók helyeit és oda küldték a tábor őrizetére és a rend fenntartására a Württemberg dragonyos ezred egy különítményét. A tábor parancsnoka Knesevich határőrvidéki őrnagy lett.

Mielőtt az udvari haditanács a kozákok végleges alkalmazásáról döntött volna, valamennyit orvosi vizsgálatnak vetette alá és utasítást adott arra is, hogy a hadiszolgálatra alkalmatlankat hazakiüldjék. Az egészségeseket 5 csoportba kellett osztani, 200—200 főnyi századokat alkotva belőlük a szerint, hogy az illető lovas, gyalogos, vagy vízi szolgálatra alkalmas. A közelben levő határőrvidéki ezredek tisztikarából oda vezényelt tisztek veszik majd át ezeknek a századoknak parancsnokságát. Szóval, annak rendje és módja szerint be kell sorozni a zaporogiakat az osztrák hadsereg kötelékébe, azzal az enyhítéssel azonban, hogy nem kívánták tőlük a megfelelő katonai mértéket, nem voltak tekintettel az életkorra sem. Egyedüli követelmény csupán az illetőnek harctéri szolgálatra való alkalmassága volt.

Geneyne tábornok július 26-án, Lovász bács megyei alispán kíséretében, Zentára utazott, hogy a kozákok fogadására és letelepítésére szükséges előkészületeket megtegye.

Mivel a Württemberg-dragonos ezred nagyrésze abban az időben Szatmár megyében volt elfoglalva, a budai főhadparancsnokság a zentai kozák-tábor őrizetével később a Károlyi (52.) gyalogezredet bízta meg.

Az ezredparancsnokság azonnal útbaindított egy 5 tisztből és 100 közemberből álló különítményt Mokrinba, Torontál megyébe. Ez a különítmény vette át a Lugos felől érkező kozákokat a Württemberg-ezredtől és vezette Zentára.

1785 július 19-én jelenti Czernovitzból báró Entzenberg altábornagy, hogy a zaporogi kozákok egyik megbízottja, Pavel Kallfa, akivel ő már egy ízben tárgyalt, tudtára adta, hogy a kozákokat értesítette Magyarországra való bevándorlási kérelmük teljesítéséről és hogy egy csoportjukat Danilla Holluko nevű vezérük már a Bánátba be is vezette.

Koppenzoller altábornagy, temesvári parancsnok, most már részletes intézkedéseket adott ki a kozákok megfelelő irányítására. Aug. 12-én a következőket jelenti a budai főhadparancsnokságnak: A kozákok részben Erdélyen, részben pedig Bukovinán keresztül fognak Magyarországra bejönni. Előbbieket az erdélyi csapatok, utóbbiakat pedig az oláh-illyr-bánáti határőrezred fogja Lugosig kísérni.

A Württemberg-dragonos ezred azután tovább vezeti Zentáig, illetve Csatádig. Itt már a Mokrinba küldött Károlyi-gyalogezredbeli különítmény veszi őket át. A kozákok testi állapotának meg szemlélésére és a sorozás végrehajtására, a bánáti határőrezred rendel ki egy hadisebészt és egy irnokot. A temesvári hadbiztosság pedig Zentára küldi Anacker hadbiztost az élelmezés irányítására.

Geneyne tábornok, Lovász alispán kormánybiztossal együtt telephelyül a Zenta határában levő szőlőhegy alatti területet jelölte ki, az úgynevezett „töröksánc“ közelében. Rohdek temesvári katonai élelmezőbiztos parancsot kapott, hogy itt táborig pékműhelyt állítson fel.

A Stockerauból és Óbudáról hajón útnak indított ruha és fegyverszállítmány augusztus 26-án Temesvárra érkezett. A fehérnemű azonban rosszul volt elcsomagolva, úgyhogy útközben megázott s a szállítmánynak ezt a részét hosszabb ideig a napra kellett kitergetni. A ruházati cikkek — mint hallottuk — félig-meddig orosz-os lengyeles szabásúak és színűek voltak. A lengyel kucsmák készítésénél ügyelt a stockeraui ruházati biztosság arra is, hogy a kozákok, a beérkezett jelentések szerint, fejüket kínai módra borotválták s csak a fejük búbján hagytak meg egy hosszú copfot. A hajfonat részére tehát megfelelő nyílást hagytak szabadon a kucsmán.

A táborig sütökemencék felállítása körül azonban, Rohdek élelmezőbiztos ügytelensége folytán, zavarok keletkeztek, úgyhogy a kenyeret Szegedről küldték a zentai táborba.

Hogy a zaporogiakat már a határon fel lehessen öltöztetni, a budai főhadparancsnokság a ruházati és felszerelési cikkek egy részét később Temesvárról Czernovitzba irányította s ugyanakkor felkérte a galíciai katonai parancsnokságot, hogy kisegítésképen Jaroslauból küldessen sarkantyús csizmákat Czernovitzba, hogy a kozákok legalább lábbelivel legyenek azonnal ellátva.

József császárt rendkívül érdekelt a kozákok bevándorlásának kérdése. Az udvari haditanács jegyzőkönyveinek és iratainak tanúsága szerint, minden részletkérdésről tájékozódott és sajátkezűleg írott parancsokkal intézkedett, főleg a ruházatkódás, a zsold stb. ügyében. Azt remélte, hogy délmagyarországi telepítési tervének céljaira, ezeket a vízen és szárazon használható embereket, épen a Duna-Tisza szögében elterülő mocsaras vidéken jól fogja tudni felhasználni. A további tárgyalások vezetésére, Baeddeus kapitány segítségére, még Raicevich udvari ágenszt is kirendelte, de ezek még a nyár folyamán sem tudtak maguknak vizta képet alkotni arról, hogy voltaképpen hány kozák, hol és mikor fogja a magyar határt valóban átlépni.

Október havában azonban már kitűnt, hogy a kozákok nagy létszámáról és szervezettségéről szóló jelentések túlzottak voltak.

Geneyne tábornok november közepén kelt jelentéséből egyelőre annyit állapíthatunk meg, hogy 12 kozák már megérkezett, 14 kozák pedig a polyáni veszteglő állomáson van. Ezeknek a kozákoknak elbeszélése szerint, 50 lovas és 42 gyalogos kozák már a határhoz közeledik és még összesen körülbelül 1500 fő készül Magyarországra bejönni. A valóságos létszámról azonban senki sem tudott pontos felvilágosítást adni.

Való az, hogy 1785 végén és 1786 elején kisebb csoportok az erdélyi határt valóban átlépték, egyesek pedig mint halászok éveztek a Dunán felfelé.

A határon várakozó hivatalos közegeknek minden újabb csoport érkezése újabb csalódást hozott. Rendes, katonás fegyveremhez szokott harcos törzs helyett, gyülevész csőcselék érkezett, amelyben volt ugyan néhány igazi kozák, de a határátlépést kérők túlnyomó része a török uralom elől asszonyostól, gyermekestől menekülő galíciai, moldvai lakos és mindenféle ellenőrizhetetlen eredetű gyanús csavargó társaság volt.

Valódi létszámukról csak hiányos adatokkal rendelkezünk, mert az udvari haditanács irattárának iktatókönyve szerint, az 1786 május végén összeállított „Totalrapport”-ot egy későbbi iratrendezés alkalmával kisélejtezték.

Enzenberg 1786 márc. 1-én jelenti,⁴ hogy Czernovitzból eddig összesen 97 embert továbbított, április 1-én pedig újabb 91 kozák gyülekezéséről tesz említést. Ezek, Knezevich őrnagy jelentése szerint, május 27-én értek Zentára.

A kozákok első szállítmánya tűrhető rendben jött Zentáig; a későbbieknél azonban — a kísérő katonák minden ébersége mellett is — sűrűn fordultak elő zavargások, rablások és csatangolások. Több esetben gyilkosságokról szóló jelentéseknek is nyomát lelhetjük az udvari haditanács iratai között. A zentai táborban sem volt könnyű ezt a csőcselékrendben tartani és a beérkezettekről pontos nyilvántartást vezetni. Sokan hamis nevet mondtak be, vallásukat, születésük helyét és idejét eltagadták, állítólag a zentai táborban szolgálatot teljesítő két fanatikus görögkeleti pápa, Ilia Peynich és Timota Kimich biztatására.

Knezevich őrnagy adatai szerint, 1786 május végén összesen körülbelül 205 kozák volt a zentai táborban, ezek között csupán 15 valódi zaporogi és 40 hozzájuk tartozó orosz volt, a többi lengyel, moskovita és török alattvaló. Egy június havában kelt értesítés 234 kozákról szól s megjegyzi, hogy több jövevény már nem igen várható.⁵

Knezevich őrnagy jelentéséből azután 1786 nyarán az udvari haditanács véglegesen meggyőződhetett arról, hogy József császárnak a zaporogiai betelepítéséhez fűzött reményei füstbe mentek. A Zentán levő csapat békés településre és mezőgazdasági munkára teljesen alkalmatlan volt. Talán fel lehetne őket használni — mint írja — hadiszolgálatra, lóháton vagy vízen, de csakis szigorú katonai fegyelem alatt.

⁴ *Kriegsarchiv Wien*: 1786. Lit. G. Pag. 571. és 650.

⁵ *U. o. Hofkriegsrat*, 1786. Lit. G. Pag. 1516.

A zaporogi kozák törzsnek valóban értékes, harcias része — vagyis az a törzs, amelynek megbízottaival Baeddeus kapitány 1785 tavaszán tárgyalt, amelynek hadi erényeiről és használhatóságáról kezdetben kecségető jelentéseket küldött Bécsbe — végeredményben nem került Magyarországra, csupán annak nem kívánatos függeléke, egy szedett-vedett kevert csapat.

Enzenberg altábornagy 1786 március 1-én kelt jelentésében kifejti ennek okát. Értesülése szerint a szépnövésű, harcratermett valódi zaporogi kozákok azért mondtak le bevándorlási szándékukról, mert megtudták, hogy József császár nem változatos hadiszolgálatra akarja alkalmazni őket, hanem állandó földhöz kötött településre, ehhez pedig sem kedvük, sem tehetségük nincsen.⁶ Hogy ez a megállapítás helyes-e, azt ellenőrizni ma már nincs módunkban, de ha igaz, akkor József császárnak nagy csalódást okozhatott ennek a telepítő tervének meghiúsulása.

A zentai kozáktábor sorsáról azonban mindaddig nem akart dönteni, amíg az ottani helyzetről személyesen meg nem győződött. Magyarországi utazása közben, 1786 nyarán, megtekintette tehát a kozákokat s belátta, hogy azoknak további együttartása, valamilyen nagyobbszabású alkalmaztatás érdekében, céltalan.

A budai főhadparancsnokhoz Schackmin Henrik lovassági tábornokhoz intézett legfelsőbb kéziratával, 1786 július 10-én elrendelte a zentai zaporogi tábor végleges feloszlását.

Ezt a kéziratot József császár 1786 július 10-én írta alá Szegeden. Közli benne Schackmin tábornokkal, hogy a zentai kozák tábor megtekintette és elrendelte annak végleges feloszlását. Az ottlevők közül már csak 16 ember volt igazi zaporogi; ezeket a csajkásoknál telepítették le: 160 részben bel-, részben külföldi embert, akik önként jelentkeztek az ulánusoknál való szolgálatra, Bécsbe küldtek. Egy erdélyi embert a Károlyi-gyalogezredhez, 25 embert pedig, akik részben galíciai lakosok, részben pedig szolgálatra teljesen alkalmatlanok voltak, Galiciába kísérték és ott eleresztették őket. Ez utóbbiak kivételével valamennyien megtarthatták fegyverüket és ruhájukat. Hír szerint még 66 kozák volt ez időben Zenta felé útban. József császár ezekre vonatkozólag is utasítást adott a tábor parancsnokának. Knezevich őrnagynak, hogy hasonló szempontok szerint csoportosítva ossza őket is széjjel beérkezésük után.

A zaporogiai rövid magyarországi szereplése ezzel véget ért. A csajkásokhoz beosztott néhány zaporogi az évek során kipuштult vagy meghonosodott, az ulánusokhoz küldött kozákok vagy megszöktek, vagy teljesen beolvadtak új csapattesteikbe. Amikor az újonnan felállított ulánus osztag 1791-ben egy ezredé alakult át, már csak egy-két ember volt ott, aki magát „zaporoginak” vallotta.

Markó Árpád.

⁶ *U. o.* 1786. Lit. G. Pag. 571.